YOSHLARDA IJTIMOIY MUNOSABATLAR VA MULOQOT MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOIY-PSIXOLOGIK OMILLARI

Muallif: **Mirzayeva Nozigul Elmurodovna**
Ish joyi: Toshkent nosirlik matbaa texnikumi
DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.23275498

Annotatsiya
Mazkur tezisda yoshlarning ijtimoiy munosabatlari va muloqot madaniyatini shakllantirishga ta'sir etuvchi ijtimoiy-psixologik omillar yoritiladi. Oila, ta'lim muassasasi, tengdoshlar guruhi, raqamli muhit, empatiya va nizolarni konstruktiv hal etish ko'nikmalarining o'rni tahlil qilinadi. Yoshlar bilan olib boriladigan tarbiyaviy va psixologik ishlar uchun amaliy tavsiyalar taklif etiladi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy psixologiya, yoshlar, ijtimoiy munosabatlar, muloqot madaniyati, empatiya, guruh, ijtimoiylashuv, nizolarni hal etish.

Dolzarblik
Bugungi jamiyatda yoshlarning samarali muloqot qilishi, turli qarashlarga hurmat bilan munosabatda bo'lishi va jamoada hamkorlik qila olishi ta'lim hamda kasbiy rivojlanishning muhim shartlaridan biridir. Ijtimoiy tarmoqlar va raqamli muloqot imkoniyatlarni kengaytirishi bilan birga, noto'g'ri talqin, keskin munozara, kiberbulling va yuzma-yuz muloqot ko'nikmalarining yetarlicha rivojlanmasligi kabi muammolarni ham yuzaga keltirishi mumkin. Shu sababli muloqot madaniyatini faqat odob qoidalari sifatida emas, balki tinglash, fikrni aniq ifodalash, hissiyotlarni boshqarish, empatiya va kelishmovchilikni tinch yo'l bilan hal qilishni qamrab oluvchi ijtimoiy-psixologik kompetensiya sifatida o'rganish zarur.

Maqsad va vazifalar
Tezisning maqsadi — yoshlarning ijtimoiy munosabatlari va muloqot madaniyatini shakllantirishga ta'sir qiluvchi asosiy omillarni tahlil qilish hamda ta'lim muassasalarida qo'llash mumkin bo'lgan tavsiyalarni ishlab chiqish.

- oila, tengdoshlar va ta'lim muhitining ijtimoiylashuvdagi rolini ko'rsatish;
- empatiya, faol tinglash va o'zaro hurmatning ahamiyatini ochib berish;
- raqamli muloqotning imkoniyatlari va xavflarini tahlil qilish;
- nizolarni konstruktiv hal etishga qaratilgan amaliy usullarni taklif qilish.

Asosiy mazmun
Ijtimoiy psixologiyada shaxsning xulqi va qarashlari boshqa odamlar, guruhlar hamda ijtimoiy me'yorlar bilan o'zaro ta'sir jarayonida shakllanishi ta'kidlanadi. Oila dastlabki muloqot namunalarini beradi: bolalar tinglash, kelishish, o'z fikrini ifodalash va hissiyotlarni boshqarishning ko'p jihatlarini kundalik munosabatlardan o'rganadi. Ta'lim muassasasi esa ushbu ko'nikmalarni tengdoshlar bilan hamkorlik, guruh loyihalari, muhokama va jamoaviy vazifalar orqali rivojlantirish imkonini yaratadi.

Tengdoshlar guruhi yoshlarning o'zini anglashiga, o'ziga baho berishiga va guruhga tegishlilik hissiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ijobiy guruh muhiti o'zaro yordam, mas'uliyat va hamkorlikni kuchaytiradi. Aksincha, kamsitish, masxara qilish yoki guruhdan chetlatish ruhiy noqulaylikni keltirib chiqarishi mumkin. Shu bois pedagog va psixologlar guruhdagi norasmiy munosabatlarni kuzatishi,

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

o‘quvchilarga xavfsiz fikr bildirish imkonini berishi hamda kiberbulling holatlariga befarq bo‘lmasligi kerak.

Muloqot madaniyatining asosiy tarkibiy qismlaridan biri — faol tinglash. Faol tinglash suhbatdoshning gapini bo‘lmaslik, mazmunini aniqlashtirish, tushunganini qayta ifodalash va shoshilinch hukm chiqarmaslikni anglatadi. Empatiya esa boshqa insonning his-tuyg‘ularini tushunishga harakat qilishdir. Empatiya barcha fikrlarga qo‘shilish degani emas; u kelishmovchilik paytida ham inson sha’ni va qadr-qimmatini hurmat qilishga yordam beradi.

Raqamli muhitda muloqotning ohangi va niyatini noto‘g‘ri tushunish osonroq, chunki yuz ifodasi, ovoz ohangi va vaziyat konteksti ko‘pincha mavjud bo‘lmaydi. Xabar yuborishdan oldin uning mazmuni, tili va ehtimoliy ta’sirini qayta ko‘rib chiqish, shaxsiy ma’lumotlarni tarqatmaslik, boshqalarning roziligisiz surat yoki yozishmalarni ulashmaslik raqamli madaniyatning muhim qoidalaridir.

Nizolarni konstruktiv hal qilish uchun ayblovchi iboralar o‘rniga “Men ... his qildim, chunki ...” shaklidagi xabarlar, muammoni shaxsdan ajratib ko‘rish, har ikki tomonning ehtiyojlarini tinglash va umumiy yechim izlash tavsiya etiladi. Pedagogik amaliyotda rolli o‘yinlar, kichik guruh muhokamalari, vaziyatli topshiriqlar va refleksiya kundaliklari ushbu ko‘nikmalarni mashq qilishga yordam beradi.

Amaliy tavsiyalar

- Darslarda guruhli topshiriqlar va o‘zaro baholashdan foydalanib, hamkorlik ko‘nikmalarini muntazam mashq qildirish.
- Faol tinglash va empatiyani rivojlantirish uchun juftlikdagi suhbatlar, vaziyatli o‘yinlar va refleksiya savollarini qo‘llash.
- Sinf yoki guruh uchun hurmatli muloqot qoidalarini o‘quvchilar bilan birgalikda ishlab chiqish.
- Kiberbulling va onlayn nizolar yuzaga kelganda xavfsiz murojaat qilish yo‘llarini tushuntirish.
- Ota-onalar, pedagoglar va psixologlar hamkorligida yoshlarning ijtimoiy-emotsional ko‘nikmalarini qo‘llab-quvvatlash.

Xulosa

Yoshlarning ijtimoiy munosabatlari va muloqot madaniyati oila, tengdoshlar, ta’lim muhiti va raqamli makon ta’sirida shakllanadi. Faol tinglash, empatiya, o‘z fikrini hurmat bilan ifodalash, hissiyotlarni boshqarish va nizolarni konstruktiv hal etish ko‘nikmalari ijtimoiy moslashuv hamda kelajakdagi kasbiy hamkorlik uchun muhimdir. Ta’lim muassasalarida ushbu ko‘nikmalarni maqsadli mashqlar, guruhli faoliyat va pedagogik-psixologik qo‘llab-quvvatlash orqali rivojlantirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Myers, D. G., Twenge, J. M. Social Psychology. McGraw-Hill Education.
2. Goleman, D. Emotional Intelligence. Bantam Books.
3. UNICEF. Guidance on adolescent participation and well-being resources. https://www.unicef.org/
4. World Health Organization. Adolescent mental health. https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-mental-health

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.